

دادگاه کیفری بین المللی شده کامیاب

مبانی و چالش های یک دادگاه کیفری مختلط

محمد فرجی

دانشجوی دکترای حقوق جزا و جرم شناسی

با دیباچه

دکتر بهزاد رضوی فرد

دانشیار گروه حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه علامه طباطبائی

سرشناسه	: فرجی، محمد، ۱۳۶۹ -
عنوان قراردادی	: کامبوج. قوانین و احکام
عنوان و نام پدیدآور	: دادگاه کیفری بین‌المللی شده کامبوج؛ مبانی و چالش‌های یک دادگاه کیفری مختلط / محمد فرجی.
مشخصات نشر	: تهران: خرسندی، ۱۳۹۶ -
مشخصات ظاهری	: ۱۷۶ ص.
شابک	: 978-600-114-754-8
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا	
یادداشت	: کتابنامه. ص. [۱۷۰]-۱۷۲: همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: دادگاه‌های جزایی بین‌المللی تلفیقی -- کامبوج
موضوع	: Hybrid international criminal court -- Cambodia
موضوع	: حقوق جزا -- کامبوج
موضوع	: Criminal law -- Cambodia
رده‌بندی کتره	: KZ۷۷۴۰/ف۲ ۱۳۹۶
رده‌بندی دیوین	: ۳۴۱/۷۷۰۹۵۹۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۸۰۱۲۱

انتشارات خرسندی

تهران، خیابان انقلاب - خیابان فخر رازی - خیابان لبانی نژاد - نرسیده به خیابان دانشگاه -

پلاک ۱۷۴ - واحد ۲

تلفن: ۵ - ۶۶۹۷۱۰۳۴ و ۵ - ۶۶۹۷۱۰۱۴

فروشگاه شماره ۱: دانشگاه تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، فن: ۶۶۴۱۰۲۰۳

فروشگاه شماره ۲: میدان انقلاب، خ منیری جاوید (اردیبهشت)، پلاک ۹۱، فن: ۶۶۹۵۰۷۰۱ - ۶۶۷۵۵۹۱۰

فروشگاه شماره ۳: خ انقلاب، نرسیده به میدان فردوسی، کوچه شهید براتی، دانشکده حقوق دانشگاه آزاد،

طبقه زیرین (قسمت کتابفروشی): ۶۶۷۵۵۹۱۰

پست الکترونیک: Khorsandy.pub@gmail.com

سایت اینترنتی: www.Khorsandypub.com

دادگاه کیفری بین‌المللی شده کامبوج؛ مبانی و چالش‌های یک دادگاه کیفری مختلط

تألیف: محمد فرجی

چاپ اول: ۱۳۹۶ - شمارگان: ۵۰۰ جلد

صفحه‌آرایی: الهام پیدایی

قیمت: ۱۵۰,۰۰۰ ریال

ISBN: 978-600-114-754-8

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۱۴-۷۵۴-۸

فهرست مطالب

۱۱.....	دیاچه
۱۹.....	پیشگفتار
۲۱.....	درآمد
۲۵.....	فصل اول: مبانی و دسترهای تاریخی شکل‌گیری دادگاه فوق‌العاده کامبوج
۲۷.....	گفتار نخست - پیشینه
۲۷.....	بند الف - جغرافیا کامبوج
۳۰.....	گفتار دوم - نظام حقوقی
۳۰.....	بند الف - پیش از تحت الحمایگی
۳۱.....	بند ب - دوره حکومت سوسیالیستی
۳۱.....	بند ت - بعد از پیمان پاریس
۳۳.....	گفتار سوم - ظهور و سقوط خمرهای سرخ
۳۳.....	بند الف - ظهور خمرهای سرخ
۳۷.....	بند ب - دوران حکومت خمرهای سرخ
۴۱.....	بند ت - سقوط خمرهای سرخ
۴۴.....	گفتار چهارم - پیشینه حقوقی شکل‌گیری شعب فوق‌العاده
۴۶.....	گفتار پنجم - ساختار و صلاحیت دادگاه
۴۶.....	بند الف - ترکیب قضاات
۴۸.....	بند ب - ترکیب قضاات تحقیق
۵۰.....	بند ت - ترکیب دادستان‌ها

بند ث - حل اختلاف بین دادستان‌ها و قضات تحقیق..... ۵۲

بند ج - صلاحیت‌ها..... ۵۳

بند ح - نحوه تصمیم‌گیری..... ۵۷

فصل دوم: چالش‌های حقوقی تشکیل دادگاه فوق‌العاده کامبوج..... ۵۹

گفتار نخست - تاریخچه دادگاه‌های بین‌المللی..... ۶۱

بند الف - تأسیس دادگاه‌های بین‌المللی..... ۶۱

بند ب - سابقه تشکیل دادگاه‌های بین‌المللی..... ۶۲

بند ب - معایب دادگاه‌های بین‌المللی..... ۶۲

بند ث - مای‌شان‌گیری دادگاه کیفری بین‌المللی..... ۶۳

گفتار دوم - دادگاه‌های کیفری بین‌المللی..... ۶۴

بند الف - گونه‌های - دادگاه‌های کیفری بین‌المللی..... ۶۴

بند ب - دادگاه‌های تلفیقی و درگاه کیفری بین‌المللی..... ۶۵

گفتار سوم - مدل دادگاه کامبوج..... ۷۱

بند الف - عضویت کامبوج در اساسنامه و طرق ارجاع..... ۷۱

بند ب - عطف‌بما سبق‌نشدن صلاحیت دادگاه کیفری بین‌المللی..... ۷۳

گفتار چهارم - مبانی تشکیل دادگاه فوق‌العاده کامبوج..... ۷۵

بند الف - رابطه حقوق بشر و حقوق کیفری..... ۷۵

بند ب - مبارزه با بی‌کیفرمانی..... ۷۷

بند ث - بازدارندگی..... ۷۸

بند ث - ناتوانی سیستم قضایی داخلی در محاکمه و مجازات مجرمان..... ۷۹

بند ج - همکاری و معاضدت قضایی بین‌المللی..... ۸۰

گفتار پنجم - چالش‌های دادگاه فوق‌العاده کامبوج..... ۸۳

بند الف - مبانی دادرسی کیفری..... ۸۳

بند ب - فرایند دادرسی کیفری در دادگاه مختلط کامبوج..... ۸۵

۸۷.....	بند ت - فرایند شکل گیری دادگاه مختلط کامبوج
۸۹.....	بند ث - مرور زمان جرایم ارتكابی
۹۵.....	فصل سوم: تحلیل جرایم و جنایات ارتكابی توسط خمرهای سرخ
۹۷.....	گفتار نخست - رفتارهای ارتكاب یافته
۹۹.....	گفتار دوم - جنایات علیه بشریت
۹۹.....	بند الف - تعریف
۱۰۷.....	بند ب - جنایات خمرهای سرخ
۱۱۲.....	گفتار سوم - نسل کشی
۱۱۲.....	بند الف - تعریف
۱۱۵.....	بند ب - نسل کشی خمرهای سرخ
۱۱۷.....	برآمد
۱۲۷.....	پیوست‌ها
۱۲۹.....	پیوست نخست: پرونده‌های رسیدگی شد در دادگاه
۱۲۹.....	الف: پرونده شماره ۰۰۱: کنگ کون او (داچ)
۱۳۱.....	ب: پرونده شماره ۰۰۲: تون چی و خیم سامان
۱۳۳.....	پیوست دوم: متن توافقنامه منعقد بین سازمان ملل متحد و دولت سلطنتی کامبوج مورخ ۶ ژوئن ۲۰۰۳
۱۶۹.....	نمایه
۱۷۴.....	فهرست منابع

دیباچه

شاید زمانی که گوستاو مونیه^۱ در سال ۱۸۲۷ میلادی برای اولین بار، پیشنهاد تشکیل یک نهاد قضایی بین‌المللی برای رسیدگی به جرایم علیه کنوانسیون ژنو مورخ ۲۲ اوت ۱۸۶۴ را می‌داد، در تئوریش نمی‌گنجید که فرداهای دورتر، نهادها و دادگاه‌های متعدد کیفری بین‌المللی از جمله دادگاه‌های مختلط یا بین‌المللی شده، تشکیل خواهند شد.

۱- وقوع درگیری‌ها و مناسبات متنوع و مختلف در سطح جهانی به ویژه جنگ اول و دوم جهانی اصل ضرورت تشکیل یک نظام کیفری بین‌المللی را تقویت نمود. در همین راستا، بلافاصله پس از جنگ اول جهانی در تاریخ ۲۸ ژوئن ۱۹۱۹ بود که معاهده ورسای با نگاه به این آرمان، برپایی یک محاکمه کیفری بین‌المللی برای محاکمه امپراطور آلمان (ویلهم دوم) را پیش‌بینی نمود. اگرچه این طرح به دلیل عدم استرداد امپراطور آلمان توسط کشور هلند به سرانجام نرسید، مع الوصف، در پایان جنگ دوم جهانی و برای محاکمه سران آلمان نازی و ژاپن، لباس واقعیت به خود پوشید. اگرچه این دو دادگاه، بیشتر وصف «نظامی» به خود گرفتند تا «کیفری» با این حال سازوکار و نظام حاکم بر این دو دادگاه، مآلاً نظام مبتنی بر «سیاست کیفری سرکوبگر» بود. به نظر می‌رسد پس از تشکیل دو دادگاه در سال‌های ۱۹۴۵ و ۱۹۴۶، با رسیدگی‌های پرسروصدای خود توانستند برای اولین بار نوعی حاکمیت قوانین کیفری و اجرای آن را در سطح بین‌المللی (صرف نظر از تحقق یا عدم تحقق واقعی وصف بین‌المللی!) به نمایش بگذارند. این دو دادگاه لقب «دادگاه پیروزمندان جنگ» را به خود گرفتند و

1. Gustave Moynier.

مشروعیت‌شان به شدت مورد انتقاد قرار گرفت. ولی به هر حال همچون داروی مسکنی توانست درد ناشی از بی‌عدالتی و بی‌کیفری جنایتکاران را موقتاً تسکین دهد. این دو دادگاه، هرچه که بودند و هرآنچه که انجام دادند، با همه ایرادات شدید ناشی از نقض اصل قانونی بودن جرم و مجازات یا نقض اصل بی‌طرفی، قدم نسبتاً جدی در برپایی اولین محاکم کیفری بین‌المللی محسوب می‌شوند. بر همین اساس بود که برای اولین بار اساسنامه و محاکمات نورنبرگ، به طور ویژه در تاریخ ۱۱ دسامبر ۱۹۴۶ توسط مجمع عمومی، رمان ملل متحد به عنوان «اصول حقوق بین‌الملل» به رسمیت شناخته شد.^۱ در واقع، این اصول، با درخواست مجمع عمومی سازمان ملل و توسط کمیسیون حقوق بین‌الملل شکل گرفت. این متن و پذیرش رسمی آن، یکی از اولین قدم‌های شکل‌گیری «حقوق کیفری بین‌الملل» محسوب می‌گردد. بدین معنی که نوعی حقوق کیفری بین‌المللی نوشته و نه «راماً» رسمی و مبتنی بر ماهیت «حقوق بین‌الملل» یا به عرصه وجود گذاشت.

گذشته از موفقیت یا عدم موفقیت اصولی، عده‌مند دو دادگاه نظامی بین‌المللی نورنبرگ و توکیو، در اینکه هر دو، قدم محکم و جدی برای روزه با بی‌کیفرمانی جنایتکاران بین‌المللی تلقی شدند، تردید وجود ندارد. سیر تحولی و حوادث بین‌المللی همیشه منبعث و متأثر از وضعیت حقوقی-سیاسی دولت‌ها بوده است.

۲- پس از جنگ دوم جهانی، از ۱۹۴۸ تا ۱۹۹۰ میلادی جهان در زلزلۀ ترس ناشی از جنگ سرد میان دو قطب قدرت یعنی اتحاد جماهیر شوروی و ایالات متحده به سر برد. دسته‌بندی‌ها و یارگیری‌های سیاسی این دو قدرت از میان دولت‌های دیگر شرایطی را به وجود آورد که منجر به برخی حوادث مانند جنگ ویتنام و جنگ بالکان در دو محدوده زمانی متفاوت گردید.

1. Document. ONU A/RES/95 (I).

2. Rebut, Didier, Droit Pénal international, Dalloz, 2e edition, 2015, p.539.

افروخته شدن شعله جنگ در بالکان به واسطه اعلام خودمختاری بوسنی و هرزه گوین و آغاز فروپاشی جمهوری فدراتیو یوگسلاوی منجر به کشتارها و مخاصماتی شد که بار دیگر توان و علاقه جامعه بین‌المللی را در برپایی یک محکمه کیفری بین‌المللی برای محاکمه جنایتکاران، آزمود. پس از آغاز جنگ بالکان در سال ۱۹۹۱، سال ۱۹۹۳ بود که پس از طی مسیری طولانی و پشت سر گذاشتن تدریجی و سلسله مراتبی مواد ۳۹ تا ۴۲ منشور ملل متحد (فصل هفتم منشور؛ صلح و امنیت بین‌المللی)، سرانجام دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق تشکیل گردید تا شاید بتواند جنایتکاران صرب را که موجب قتل‌های هدفمند و نوعی پاکسازی قومی مسلمانان بوسنی و هرزه گوین - شده بودند را محاکمه و مجازات نماید. حقوق کیفری و الزامات آن، در اینجا اولین بار بی پرده خود را نشان می‌دهد و سعی در به کرسی نشاندن منطق حقوق کیفری سرکوبگر، علیه جنایتکاران دارد. قطعنامه ۸۲۷ شورای امنیت در ۲۵ ماه مه ۱۹۹۳، ضمن تصویب اساسنامه پیوست قطعنامه، تشکیل دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی را رسماً اعلام نمود. با وقوع نسل‌کشی سال ۱۹۹۴ میلادی در کشور آفریقای رواندا، و کشته شدن ۸۰۰ هزار (یا یک میلیون نفر) رواندایی، بار دیگر جامعه بین‌المللی از تجربه حقوقی و قانونگذاری بین‌المللی در مورد یوگسلاوی سابق بهره جست و دادگاه کیفری بین‌المللی رواندا را با همان روش و منطق و طی قطعنامه شماره ۹۵۵ مورخ ۸ دسامبر ۱۹۹۴، توسط شورای امنیت تشکیل داد. این دو دادگاه از آنجا که موقتی، محدود به موضوعات محاصرات یوگسلاوی و رواندا بودند، دادگاه‌های اختصاصی، ویژه، موقت یا ad-hoc نامیده شدند. مقررات ماهوی و شکلی این دو دادگاه در قالب «مواد» اساسنامه و «قواعد» مذکور در مقررات آیین دادرسی و ادله، اولین مدل قانونگذاری کیفری بین‌المللی محسوب می‌شوند که به لحاظ مشروعیت نسبی ناشی از مداخله و موفقیت کشورهای جهان در قالب شورای امنیت (به مثابه مجلس قانونگذاری) با پذیرش نسبی جهانی مواجه گردید. این دو دادگاه به گرانترین دادگاه‌های کیفری تاریخ شهرت یافتند و پس از آنچه که در نورنبرگ و توکیو اتفاق افتاد، مورد پذیرش جامعه جهانی قرار گرفتند. و در گیرودار منازعه و تعارض میان صلح و امنیت و عدالت کیفری بین‌المللی توانستند تا حدودی عدالت کیفری بین‌المللی را برای اولین بار، به

اجرا بگذارند.^۱ در این دادگاه به جنایات نسل‌کشی، جنایت علیه بشریت، نقض قوانین و عرف جنگ و جرایم شدید علیه کنوانسیون‌های ژنو رسیدگی شده است. در واقع، دادگاه کیفری بین‌المللی رواندا نیز به دلیل نزدیکی زمانی به حوادث یوگسلاوی، دقیقاً بر همان مبنا و شکل پیش گفته در مورد دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی تشکیل و کار خود را تا سال ۲۰۱۵ ادامه داده است. بنا بر گزارش سالانه رئیس دادگاه کیفری بین‌المللی رواندا به شورای امنیت در تاریخ ۳۱ ژوئیه ۲۰۱۵، این دادگاه پایان کار خود را در تاریخ ۳۱ دسامبر ۲۰۱۵ اعلام نمود. طبیعتاً با توجه به جنایات ارتكابی در رواندا بیشترین جنایات مورد رسیدگی، نسل‌کشی بود.

اتفاقی که در سه رخدانی پس از جنگ اول جهانی، جنگ دوم و نهایتاً پس از تشکیل دادگاه‌های کیفری بین‌المللی اختصاصی (یوگسلاوی و رواندا) افتاد این بود که؛ اهمیت عدالت کیفری بین‌المللی، با مرور در پرتو جهانی شدن حقوق کیفری، روزافزون شد و در واقع «حقوق کیفری» ضمن نسل‌های و هنجارهای عرفی حقوق بین‌الملل، به بهانه تأسیس این دادگاه‌ها، نوعی نظام تازه صادر و موزعه بین‌المللی را بنیان نهاد. البته این بُعد نرم‌افزارانه قضیه است. از نظر سخت‌افزاری، نهادهای بین‌المللی کشورهای پیروز جنگ اول و دوم جهانی، شورای امنیت و بعداً کمیسیون حقوق بین‌الملل (برای نگارش اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی) مجری و بازیگر اصلی صحنه شدند. دکتترین و روبه قضایی در قالب مقررات اساسنامه و آیین دادرسی و ادله این دادگاه‌ها «حقوق کیفری» را در بعد جهانی به کار گرفت تا از این بستر به حاکمیت عدالت کیفری برسد. و همانطور که

۱. بنا به گزارش سایت رسمی دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی (مشاهده شده در ۲۵ مارس ۲۰۱۷ به آدرس www.icty.org/fr) تا کنون برای ۱۶۱ نفر کیفرخواست صادر شده که از این تعداد؛ ۸۳ نفر محکوم شده‌اند، ۱۹ نفر تبرئه، ۳۷ نفر به دلیل پس گرفتن کیفرخواست پرونده‌شان بسته شده، ۱۳ نفر برای رسیدگی در کشورهای جمهوری سابق فدراتیو یوگسلاوی منتقل شدند و تنها تعداد ۷ نفر از متهمان پرونده‌شان در حال رسیدگی می‌باشد. دو نفر باقی‌مانده به دلیل اینکه در دادگاه دیگری پرونده‌شان در حال رسیدگی است، محاسبه نشده‌اند. در این دادگاه تا به حال ۴۶۵ نفر شاهد، شهادت داده‌اند. ۱۸۰۰ روز رسیدگی و تشکیل دادگاه صورت گرفته و ۲۰۵ میلیون صفحه گزارش جلسات رسیدگی دادگاه تهیه شده است. بنا به گزارش سالانه (مورخ ۱۶ نوامبر ۲۰۱۶) رئیس دادگاه به شورای امنیت، مقرر شده دادگاه تا آخر سال ۲۰۱۷ میلادی خاتمه کار خود را اعلام نماید.

می‌دانیم رویکرد سرکوبگرانه در مواجهه با جرایم و جنایات بین‌المللی (چنانکه در حقوق کیفری داخلی هم چنین است) حداکثر دارای کارکرد پیشگیرانه کیفری است و نه بیشتر و نمی‌توان الزاماً برای فروکش کردن این دست از مخاصمات، کشتارها و جنایات‌ها از آن انتظار معجزه داشت.

۳- اما، شیوه و الزامات شکل‌گیری دیوان کیفری بین‌المللی لاهه، امتزاجی است از تعامل دولت‌ها و نهادهای بین‌المللی به گونه‌ای که مبانی مشروعیت این دیوان دائمی که روزی تأسیس آن از آرزوهای بشر بود را متفاوت و موجه‌تر جلوه‌گر می‌نماید. در حقیقت، نگارش اساسنامه دیوان در کمیسیون حقوق بین‌الملل سازمان ملل متحد و سپس اعلام پذیرش در صرب آن در رم پایتخت ایتالیا در سال ۱۹۹۸ یکی از اولین دستاوردهای دموکراتیزه و انسانی کردن حقوق کیفری بین‌المللی می‌باشد. مقررات اساسنامه و آیین دادرسی و ادله آن، شریعت نهادهای اجرایی آن به غایت از تجربه و رویه قضایی دادگاه‌های کیفری بین‌المللی پیشین "ام" گرفته و به همین دلیل می‌توان ادعا نمود که از همه دادگاه‌های کیفری بین‌المللی سابق پیشرفته‌تر و مقبول‌تر است. اتکای دیوان بر اصل صلاحیت تکمیلی و البته موارد مدا-اثر در برخورد با جرایم و جنایات بین‌المللی بر اساس ماده ۱۳ اساسنامه، این نهاد کیفری بین‌المللی را به خوبی از بقیه متمایز ساخته است. امروز، در آستانه سال ۲۰۱۷ میلادی به رغم برخی مخالف‌خوانی‌ها، خوشبختانه دیوان با جدیت به فعالیت خود ادامه می‌دهد.

مسئله‌ای که در واقع شاید دلیل اصلی نگارش کتاب پیش‌رو هم باشد، این است که چرا با وجود دیوان کیفری بین‌المللی دائمی، جامعه بین‌المللی (قبل از تأسیس دیوان یا مواردی پس از تأسیس دیوان) برای مواجهه با جرایم و جنایات منطقه‌ای یا بین‌المللی به سراغ تأسیس محاکم کیفری بین‌المللی مختلط یا تلفیقی رفته است؟ چرا جامعه بین‌المللی در این نوع دادگاه‌ها تصمیم به برقراری تعامل و مشارکت میان حقوق کیفری ملی و بین‌المللی گرفته است؟ و بخصوص در مورد مانند دادگاه تلفیقی لبنان (تأسیس ۲۰۰۵) آیا امکان رجوع و بهره‌گیری از ظرفیت دیوان وجود نداشت؟ در این سیر طولانی ما با پنج نسل از دادگاه‌های کیفری بین‌المللی مواجه‌ایم؛ از ورسای (اگرچه دادگاه شکل نگرفت!) تا دادگاه‌های کیفری بین‌المللی مختلط.

۴- در واقع، پذیرش جایگزینی قدرت و نفوذ یک محکمه کیفری بین‌المللی با یک محاکمه ملی همواره کار آسانی نبوده و می‌تواند موجب سوء تفاهم‌هایی بین مردم و دولت‌ها گردد. گو اینکه مداخله یک محکمه کیفری بین‌المللی در خصوص یک مخاصمه داخلی با ابعاد فراملی یا بین‌المللی همواره می‌تواند با مفهوم نسبتاً منفی مداخله خارجی یا دخالت نهادهای بین‌المللی همراه باشد. به عبارتی، معمولاً این نوع مداخلات می‌تواند با سوء تفاهم «عدم مشروعیت» همراه گردد. مع الوصف، در هر مورد، بنا به شرایط خاص، این موانع اعمش شده تا جامعه بین‌المللی نسبت به وضعیت جنایات ارتكابی در برخی کشورها - اساس مسئولیت ننماید. از این رو، برای کاهش تنش‌ها و حساسیت‌ها دست به ترکیب میان عدالت کیفری ملی و بین‌المللی زده است. چنین ترکیبی، منجر به شکل‌گیری محاکمی شده که می‌توان آنها را «بین‌المللی‌شده»^۱ «مختلط»^۲ یا دو رگه^۳ نامید که تشکیل و عملکردشان تحت مدیریت مشترک بین‌المللی قرار دارد. و همین امر، به آنها قدرت منحصر به فردی برای تصمیم‌گیری در مورد بزرگ‌ترین جنایات بین‌المللی ارتكابی می‌دهد. دادگاه‌های مختلط همواره خصیصه‌های ملی خود را نگه داشته تا بتوانند از سوی دست‌اندرکاران و جناح‌های مختلف سیاست ملی مورد پذیرش قرار گیرند و بدین طریق کارایی بومی خود را هم در مواجهه با جنایات حفظ می‌مایند.

محاکم کیفری بین‌المللی شده عبارتند از: دادگاه ویژه، هیئت‌الن و شعب فوق‌العاده کامبوج که این دو صرفاً با هدف رسیدگی به جنایاتی که توسط بین‌المللی داشتند، تشکیل شدند. سایر محاکم کیفری مختلط از اساس محاکمی هستند که واقعاً بین‌المللی شده‌اند؛ دادگاه تیمور شرقی، شعب ویژه کوزوو و بوسنی و هرزگوین و دادگاه ویژه لبنان. این نهادهای قضایی مرکب از قضات محلی و قضات خارجی هستند. صلاحیت ذاتی آنها به جرایم حقوق بین‌الملل و به رفتارهای جرم‌انگاری شده توسط حقوق داخلی گسترش می‌یابد. معمولاً شش دادگاه کیفری بین‌المللی شده، روی قواعد آیین

1. Internationalisé.

2. Mixtes.

3. Hybrides.

دادرسی داخلی تأکید کرده و هم‌زمان احتمالات بین‌المللی را در نظر می‌گیرند.^۱ به رغم نظارت هدایت‌شده و مرکزی سازمان ملل متحد،^۲ این گونه دادگاه‌ها از لحاظ ترکیب قضاات تشکیل‌دهنده و حقوق قابل اجرای‌شان با هم متفاوتند؛ چنانکه دادگاه ویژه کوزوو فقط از اقلیتی از قضاات بین‌المللی و اکثریت قضاات داخلی شکل می‌گیرد. در حالی که در دادگاه کیفری ویژه سیرالئون،^۳ قضاات داخلی در اقلیت و قضاات بین‌المللی در اکثریت قرار می‌گیرند.^۴ از طرفی دادگاه ویژه کوزوو قبل از هر چیز حقوق اساسی و آیین دادرسی داخلی را به اجرا می‌گذارد، در حالی که دادگاه سیرالئون بیشتر حقوق اساسی کیفری به اجرا می‌گذارد.

پراکندگی آسوه‌های تشکیل این دادگاه‌ها نشانگر این است که سازمان ملل متحد در این جا نیز مانند دادگاه‌های کیفری بین‌المللی در جستجوی یک ایدئولوژی امنیت‌گرا و سریع برای حل مشکلات اساسی و بعضی صلح بین‌المللی است. راهبرد این نوع دادگاه‌ها نیز، در قلمرو «کیفر» کم‌وبیش در امتداد رویه قضایی دو دادگاه کیفری بین‌المللی اختصاصی یوگسلاوی سابق و رواندا قرار می‌گیرد.

با توجه به آنچه گفته شد، به نظر می‌رسد در پاسخ به سوال مطروحه باید گفت: در اغلب موارد فوق به دلیل اینکه وقایع مرتبط با تشکیلات دادگاه‌های پیش گفته قبل از آغاز به کار رسمی دیوان کیفری بین‌المللی بوده عملاً امکان ایجاد صلاحیت دیوان نبوده است. ضمن اینکه، مورد دادگاه ویژه لبنان هم به دلیل خاصیت موضوع یعنی ترور رفیق حریری (نخست وزیر اسبق لبنان) و همراهانش، قابلیت طرح در دیوان را نداشت. زیرا، دیوان هنوز صالح به رسیدگی به جرایم و جنایات تروریستی نمی‌باشد. مگر اینکه، از این پس با توجه به شدت گرفتن جنایات تروریستی در سطح بین‌المللی، هرچند جنایات ارتكابی داعش، موضوع را به بحث و بررسی گذاشته و در خصوص امکان تداخل عنصر

1. Jean-Marc SOREL, «Introduction» in ; les juridictions pénales internationalisées. H. ASCENSIO. E. LA MBERT-Abdeljavad J.M.SOREL (sou la direction) , Société de législation comparée, 2006.p.23.

۲. یک قاضی توسط سیرالئون انتخاب می‌شود و دو نفر دیگر توسط شورای امنیت سازمان ملل متحد.

3. Robert KOLB, «Le degré d'internationalisation des tribunaux pénaux internationalisés,» in ; Les juridictions pénales internationalisées, ide, p.59.

مادی برخی از مصادیق تروریسم بین‌الملل با برخی جنایات بین‌المللی مانند جنایات جنگی، نسل‌کشی یا جنایات علیه بشریت، با خلق نظریات جدید، امکان طرح موضوع را فراهم نمائیم. به این معنی که، با بازنگری در جرایم و جنایاتی که دیوان صالح به رسیدگی به آنهاست بتوانیم از این پس جنایات تروریستی را هم در عداد صلاحیت دیوان وارد نمائیم. اگر چه، در خصوص این موضوع، و ارجاع امر به صلاحیت تکمیلی دیوان، موانع و مشکلات عدیده حقوقی و سیاسی وجود دارد که طرح آنها از حوصله این نوشتار خارج است.

نوشتار - عبر که با عنوان «دادگاه کیفری بین‌المللی شده کامبوج؛ مبانی و چالش‌های یک دادگاه کیفری مختلط» تقدیم خوانندگان می‌گردد، اثر و حاصل تلاش دانشجوی دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی، آقای محمد فرجی است.

نامبرده از دانشجویان سطح دو زبان خارجی و علاقمند به پژوهش‌های بنیادی و راهبردی در حوزه حقوق جزا و جرم‌شناسی است. فعالیت‌های علمی و پژوهشی ایشان از سال اول دوره کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی در دانشگاه علامه طباطبائی گواه هدفمندی علایق پژوهشی و مطالعاتی ایشان بوده است. ایده نگارش این اثر که با تهیه یک مقاله علمی-پژوهشی شکل گرفت، حداقل به مدت و سال به طول انجامید تا به وضعیت کنونی برسد و از آنجا که در زمینه دادگاه‌های مختلط راهای علمی-پژوهشی اندکی به بازار نشر ارایه شده است، امید می‌رود که این اثر بتواند گشایشی از خلاء علمی موجود را پر نماید. مطالعه این اثر برای تمامی دانشجویان کارشناسی ارشد و دوره دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی و حقوق بین‌الملل توصیه می‌گردد. جا دارد از اظهار علاقه و پیگیری‌های مدیر محترم انتشارات خورسندی جناب آقای خورسند هم به دلیل تشویق و تلاش برای چاپ آثار فاخر تشکر و قدردانی نمایم.

بهزاد رضوی‌فرد

دانشیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه علامه طباطبائی

بهار ۱۳۹۶